

a pedagógiai aspektus. Viszont erős hangsúly esik a különböző személyiségjegyekre. Talán ennek is köszönhető, hogy a hallgatók erősebbnek érzik ezek fontosságát a professzionális elemekénél.

Lényegesebb ok viszont, hogy a hallgatók most még miért nem tartják fontosnak a professzionális elemek meglétét: az, hogy ők eddig minimum 16 évet töltöttek iskolában, egyetemen, oktatási intézményben. A tanulás-tanítás folyamatában eddig a tanuló oldaláról vettek részt. Hogy ez mennyire erős, jól mutatja, hogy a tanárképzési stúdiumok során történő iskolalátogatások, vizsgálatok, hospitálások során inkább diákként, mintsem tanárjelöltként viselkednek. Nehéz átkerülni a másik oldalra. Erre a jelölt csak ötödévesen, a gyakorló tanításon kényszerül. Sokszor ez éles váltásként történik meg, amely akár olyan egyszerű külsőségekben is megmutatkozik, mint a hirtelen megváltozott öltözködési szokások (a másfajta szerepet legalább ruházatában próbálja utolérni). Tehát nehéz a váltás. És az oly sok évig tanulói szemszögből a tanári mintákra tekintő hallgató leginkább azon vonások alapján tudja megfogni ezen modellek jellemzőit, amit ő maga diákként érzékelt. Ezek pedig vitathatatlanul a személyiség jellemző tulajdonságai. A szakmai kompetenciák közül esetleg a szaktárgyi tudás meglétét vagy hiányát érzékelhette. A szakmai tudás egyéb részeire az ő pozíciójából egyszerűen nem lehetett betekintése. Ennek megváltoztatását magára vállalhatná a tanárképzés, hogy megpróbálja a hallgatót ráébreszteni arra, hogy az ő helye a katedra túloldalán van. A valós gyakorlat bekapcsolása a mi képzési rendszerünkben csak ötödéven történik meg. Ekkor a valós tanítási szituációba beleszöppent hallgatónak a konkrét gyakorlatban azonnali módon kell reagálnia a tanítási óra történéseire. A tanítás mikrodöntések sorozata, s ezekbe a pillanatokba nem férnek bele az egy-két éve elraktározott elméletek. A hallgatók nem képesek ezeket lehívni, felhasználni. A vezető tanárok pedig már kész tudásokat, megoldásokat szeretnének látni. Ráadásul ezeket kreatívan kell alkalmazni. Az elmélet és a gyakorlat még ezen a ponton sem kapcsolódik össze. Ez is oka lehet annak, amiért a hallgatók nem érzik fontosságát, használhatóságát azoknak a pedagógiai elméleti alapoknak, ismereteknek, amelyeket a tanárképzés során megszereznek.

*Ádám Anetta*

## MÉRNÖKTANÁR HALLGATÓK PÁLYAVÁLASZTÁSA

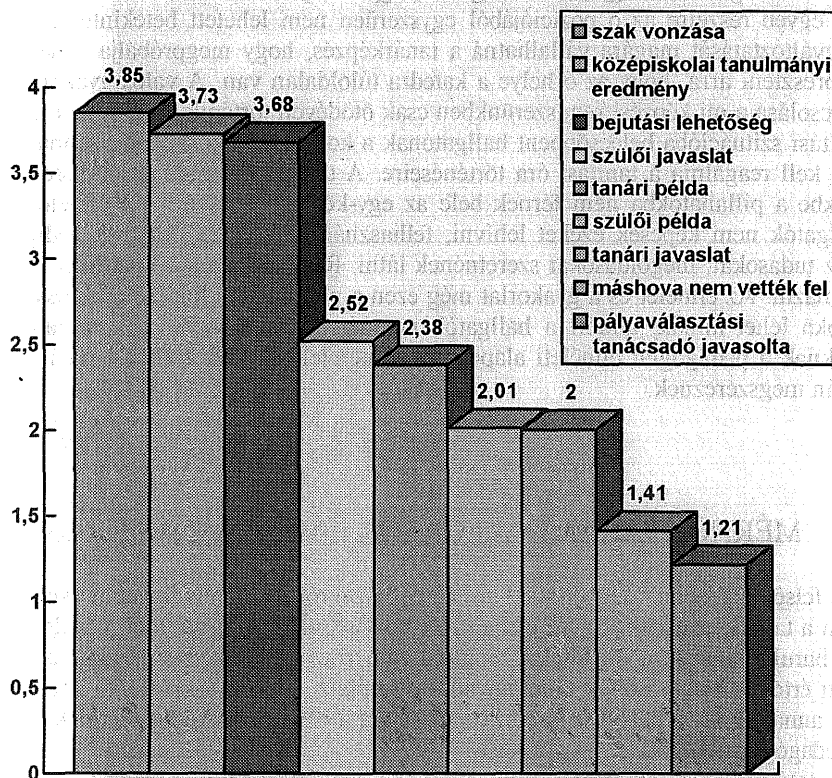
A felsőoktatásban – legyen szó bármelyik országról – különös figyelmet kell szentelni a tanárképzésnek. Egyre jobban rohanó világunkban egyre több nevelési feladat hárul a tanárookra. Az általuk mutatott emberi és gondolkodási minták, a közvetített értékek befolyásolják tanítványaik egész életét. Eppen ezért döntő jelentősége van annak, hogy a pályát választó, vagy csupán a pályára sodródott fiatalok adják-e a pedagógus utánpótlást.

Kutatásunknak – amelyet a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Felsőoktatási Programfinanszírozási Pályázata támogatott – az volt a célja, hogy feltárjuk a tanártársadalom egy speciális csoportjának, a mérnöktanároknak a pályaválasztási motivációit. Magyarországon nyolc felsőoktatási intézményben képeznek mérnöktanárokat. Jelen cikkben azt nézzük meg, hogy az 1997/98-as tanévben a debreceni

Kossuth Lajos Tudományegyetem Műszaki Főiskolai Karán tanuló mérnök-tanár szakos hallgatók milyen indítékok alapján választották élethivatásuként a pedagógusi pályát, illetve, hogy az intézmény kiválasztásánál milyen tényezők játszottak náluk szerepet.

A vizsgálathoz kérdőívet használtunk. A válaszadók közel egyötöde nő, több, mint négyötöde férfi volt. Túlnyomó többségük (közel 89 %-uk) nem gimnáziumban, hanem szakközépiskolában érettségizett, s 56 %-ban Hajdú-Bihar megyében élnek.

A családi háttérből a szülők végzettségét és munkahelyét vizsgáltuk. Az adatok azt mutatják, hogy a válaszadók döntő többsége első generációs értelmiségi lesz, és 17 %-nyi hallgató szülei között van pedagógus. A pályaválasztási indítékok vizsgálatakor kilenc motívumot használtunk fel külön vizsgálva, hogy a szakmai, illetve a pedagógusi pályaválasztásra melyik milyen hatással volt. A hallgatók viszonyulását ötfokozatú *Likert típusú skálán* mértük, ahol az 1-es az elutasítást, az 5-ös pedig az igen nagymértékű befolyást jelölte. A motívumok rangsorát a következő ábra szemlélteti:



Mint látható, a rangsor elején három motívum messze kiemelkedik. Örvedetes, hogy a listát a szakma vonzása vezeti, ugyanakkor elgondolkodtató, hogy a második

és a harmadik helyen szereplő motívum a középiskolai tanulmányi eredmény és a bejutási lehetőség. Kérdés ezek után, hogy valóban választás-e az ilyen pályaválasztás?

A szülői javaslat negyedik helyezése ezek után már nem meglepő, mint ahogyan az sem, hogy a tanári példa megelőzi a szülői példát. A pályaválasztási tanácsadó mint a döntést befolyásoló tényező utolsó helyezése, sajnos szintén várható volt. Csak néhány olyan válaszadó akadt, akiknél ez a motívum egyáltalán valamilyen szerepet játszott.

A *főkomponens-elemzést* felhasználva vizsgáltuk tovább az előbb felsorolt motívációs tényezőket. A faktoranalízis célja a jelenséget leíró változókat felhasználva olyan látens változók (faktorok) megkeresése, amelyek még megmagyarázzák a jelenségek nagy részét, egymástól függetlenek – az eredeti változókról ez általában nem mondható el –, és számuk is kisebb, mint az eredeti változóké.

A kilenc motívációs tényező négy faktort alkot. Az első faktorba tartoznak azok, akiknek pályaválasztását a szakmai érdeklődés motiválta. Döntésüket leginkább a tanári javaslat, a tanári példa és a szak vonzása befolyásolta. A következő faktorba azok tartoznak, akiket a szülői indíttatás inspirált. A szülői példán, illetve a szülői javaslaton kívül gyakorlatilag semmilyen más tényező nem hatott rájuk. A harmadik faktorba kerültek a bekerülők. A bejutási lehetőség és a középiskolai eredmény volt az, amit döntésüknél a leginkább számításba vettek. Csekély mértékben még pozitívan hatott rájuk a tanári példa, ugyanakkor a szak vonzása negatív irányba befolyásolta őket. Tehát a szak nem igazán volt vonzó számukra, de úgy gondolták, ide tudnak bejutni. A legérdekesebb talán a negyedik faktor, amely a „véletlenül besesőké”. Náluk négy tényező játszott szerepet. Pozitív irányba befolyásolta a döntést, hogy máshová nem sikerült bekerülniük, illetve a pályaválasztási szaktanácsadó. A szak viszont alig vonzotta őket, és a középiskolai eredményük is elég erősen negatív irányba hatott, ennek ellenére – bár nem ez volt az elképzelésük – ide jutottak be.

Érdemes megvizsgálni azt is, hogy hogyan kerültek be a válaszadók a főiskolára: mentességgel – általában középiskolai eredmény alapján – 69,1 %-ban, a nulladik évfolyam alapján 22,5 %-nyian, felvétellel 5,6 %, egyéb módon pedig 2,8 %. A tanár szak választásának indokai alig tértek el a szakmai pályaválasztás motívumainak rangsorától, de az értékek szinte minden esetben valamivel alacsonyabbak voltak.

A kilenc motívációs tényező ezúttal három faktort alkot. Az elsőben a felnőtt hatásé a döntő szerep. A szülői, tanári javaslaton kívül csak a középiskolai tanulmányi eredménynek van egy kis szerepe, a másik négy motívum nem játszott szerepet a döntésben. A második faktort a bekerülők alkotják. Itt a bejutási lehetőségen és a középiskolai eredményen kívül szerencsére a szak vonzásának is jelentős szerep jutott, sőt, a tanári példa is pozitív irányban befolyásolta őket. A harmadik faktorba a véletlenül bekerülők tartoznak. Meglepő, hogy a máshová fel nem vett, s a pályaválasztási tanácsadó által javasolt motívumokon kívül a tanári példa és tanári javaslat is viszonylag nagy pozitív faktorsúllyal szerepelt.

A statisztikai eljárás eredményeként végül négy, illetve három olyan faktort kaptunk, amelyek mögött közös véleményt tételezhetünk fel. Ezután lépésenkénti módszerrel végzett regressziós analízis segítségével azt vizsgáltuk, hogy a szakmai, illetve a pedagógusi pályaválasztásnál kialakult faktorok milyen összefüggésben állnak egymással. Az elemzés eredményei arra mutatnak, hogy a szakmai, illetve a pe-

dagógusi pályaválasztás okainál létrejött faktorok mögött három különféle attitűd húzódik meg, és ez megegyezik a pedagógusi pályaválasztásnál már feltárt véleménycsoportokkal.

Mint már szó volt erről, Magyarországon nyolc felsőoktatási intézményben képeznek mérnöktanárokat. Eppen ezért a válaszadókat az intézmény kiválasztásának okairól is megkérdeztük, s ennek alapján két különböző módszert alkalmaztunk. A *nyitott kérdésre* kapott válaszok azt mutatták, hogy a válaszadók az adott szak és az intézmény kiválasztását nem választották ketté, mivel a leggyakrabban a szakirány és az érdeklődés szerepelt az indokok között. Ez a gondolkodási mód a *zárt kérdésnél* is megfigyelhető. A felsorolt nyolc motívum befolyásoló hatását ebben az esetben is ötfokozatú Likert típusú skálán fejezheték ki a hallgatók.

A szakválasztásnál vizsgált motívumok rangsorával összevetve nem tapasztaltunk lényegi eltérést. Ez is azt bizonyítja, hogy a szak- és intézményválasztás nem különülnek el egymástól. Ennek kapcsán érdemes megvizsgálni azt is, hogy hogyan vélekednek utólag a döntésükről a válaszadók. A minél pontosabb kép megrajzolása érdekében a kérdés a következőképpen szólt: „Ha felvételi és anyagi problémák nélkül kerülhetett volna be egy intézménybe, melyik felsőoktatási intézményt és milyen szakot választott volna?” Elgondolkodtató, hogy csak a válaszadók ötöde választaná ismét a tanult szakot és intézményt. Egy másik ötöd inkább a Budapesti Műszaki Egyetemen tanulna, a többiek a legkülönbözőbb intézmények eltérő szakjain szeretnének hallgatói státuszba kerülni.

Összességében az elvégzett vizsgálat azt mutatja, hogy a hallgatók felsőoktatási intézmény- és pályaválasztása meglehetősen esetleges. A tanulmányok folytatása a legerősebb motivációs tényező, a középiskolában tanult szakmai ismeretek és a tanulmányi eredmény a további életpályát már döntően meghatározzák.

Buda András